

LUIGI PIRANDELLO – NEBOŽTÍK MATTIA PASCAL

LORENZOVÁ KRISTÝNA

488024

4.4.2020

Bibliografické údaje o románu

Spisovatel	Luigi Pirandello
Název knihy	Nebožtík Mattia Pascal
Žánr	román
Vydavatelství	MELANTRICH
Rok vydání	1971, Praha
Překlad, doslov	Alena Hartmanová
Italský originál	Il fu Mattia Pascal
Italské vydavatelství	Arnoldo Mondadori Editore, 1961
Verše přebásnil	Luděk Kubišta
Grafická úprava	Pavel Brom, Milan Kopřiva
Rozsah	242 s.
Místo uložení	Moravská zemská knihovna v Brně
Signatura	PK-0060.375
Digitální verze	Digitální knihovna Kramerius. <i>Digitální knihovna Kramerius</i> [online]. Dostupné z: http://kramerius-vs.nkp.cz/view/uuid:546ed3d0-2c2c-11e4-8e0d-005056827e51?page=uuid:e3dbdcb0-31eb-11e4-90aa-005056825209

Téma

Téma = námět díla

V románu Luigi Pirandella, *Nebožtík Mattia Pascal*, se vyskytuje řada motivů a témat. Ústředním tématem je však otázka *svobody člověka v rámci společnosti a jeho problematické identity*. Spadá sem však i spisovatelovo věčné téma vztahu mezi *pravdou a iluzí*.

Všeobecné pojetí svobody

Je to možnost volit, rozhodovat a jednat dle vlastního uvážení a nést za to přiměřenou odpovědnost. Během vývoje společnosti se uchopení pojmu svobody různě měnilo. Dle německého filosofa **Wilhelma Weischedela** znamená „volný prostor možností volby, v jehož rámci může člověk rozhodovat sám o sobě za sebe sama.“ V moderní filosofii se řeší otázka mezi svobodou a odpovědností. Na nepohodlí a obtížnost svobodného života upozorňuje německý filosof **Friedrich Nietzsche**. V existencialismu znamená svoboda především prázdnotu a osamělost.

Lidská svoboda je, dle mého názoru, velice aktuální téma, a to v důsledku rozšíření vzácného viru COVID-19. Mnozí z nás si uvědomují mocnou sílu slova „svoboda“, a to především jak je v současné situaci nedostačující. Jsme omezení mnoha nařízeními, které, ač se nám to líbí nebo ne, musíme dodržovat. Dodržujeme je z naší svobodné vůle, chceme-li totiž žít a být součástí určité společnosti musíme se podřítit pravidlům.

Svoboda očima Mattia Pascala

Na začátku příběhu postava Mattia Pascala přímo touží po získání „nekonečné svobody“ a je to jeho velký sen. Čirou náhodou se mu tento sen podaří obrátit ve skutečnost. Jednoho dne, cestujíc vlakem, si koupí v jednom stánku italské noviny, kde se dozví o své údajné SEBEVRAŽDĚ. V mlýnském náhodou poblíž statku Posada byla nalezena mrtvola, která byla identifikována jako tělo knihovníka Mattia Pascala, který byl pohřšován již několik dní. Od této chvíle, ač velice zasažen a deprimován touto novinou, se Mattia Pascal rozhodne vzít osud do svých rukou, začít nový život a získat vytouženou svobodu. Znamená to pro něj odstartovat kompletně od začátku, napsat si příběh dle svého. Mattia dle mého nechtěl ani tak osvobodit své *já*, jako se chtěl zbavit svého *minulého já*. Toužil utéci před všemi problémy, před svou nesnesitelnou tchýní *vdovou Pescatorovou, nemilující manželkou Romildou a tíživou finanční situací a nepřejícím osudem.*

[...] „V blesku jsem zahlédl... ale ano! své osvobození, svobodu, nový život! Mám u sebe 82 000 lir a už je nikomu nepotřebuji dávat! Jsem mrtvý! Jsem mrtvý! Už nemám dluhy, už nemám manželku, už nemám tchýni: nikoho! Volný! Volný! Volný! Co jsem ještě hledal? [...]

Od této chvíle se již nesetkáváme s Mattiem Pascalem, nýbrž se zcela novou osobností, avšak fiktivní, tedy vymyšlenou právě Mattiem Pascalem – Adrianem Meisem.

Po zrození Adriana Meise je tato postava pohlacena optimismem a touhou po novém dobrodružství. Cestuje, poznává svět, nové příležitosti a postavy, které vstupují do jeho života. Vytváří si zcela novou identitu, a to takovou aby byla autentická a uvěřitelná ostatními lidmi.

S Adrianem Meisem prožíváme dva roky plné šťastných, avšak i neblahých momentů, které ho na jeho cestě novým životem potkávají. Po určité době ho společnost, izolace, pocit vyhnance bez domova a jakékoliv identity donutí své myšlení změnit. Cítí se jako nikdo, jako pouhý stín sebe samého. Adrian Meis zjišťuje, že ho nová identita zbavila všech strastí z minulosti, nicméně neumožnila mu žít jako normální člověk, který je součástí společnosti. Rozhodne se tedy zabít fiktivní postavu, které nedokázal zajistit stejná práva, jako mají postavy reálného světa.

[...] „Vyskočil jsem, zvedl jsem ruce k nebi, a vyrazil jsem nekonečný vzdech úlevy, jako kdyby se mi s prsou svalil balvan. Ach! Opět jsem začínal žít, být sám sebou, já Mattia Pascal. Měl jsem chuť do teď křičet na všechny: „Já, já, Mattia Pascal! Já jsem já. Nejsem mrtvý! Tady jsem! A už jsem nemusel dál lhát, už jsem se nemusel bát, že budu odhalen!“ [...]

Mattia Pascal po návratu do rodného Miragna navštíví svého bratra Roberta a poté se vydá za svou manželkou. Čeká ho však nepříjemné zjištění – Romilda se stihla během dvou let vdát a porodit potomka. Náš hrdina pociťuje ukřivděnost a vztek. Svůj čin však za chybu nepovažuje, nicméně trest na něj stejně dolehne. Mattia toužil po samotě, kterou si sám zvolil a dokonce rád. Po dvou letech se chtěl navrátit opět do svého starého života, je však společností a lidmi odmítnut. Tato nedobrovolná existence je nyní jeho trestem. Je nucen žít v ústraní, stává se tedy opravdu „nebožtíkem Mattiem Pascalem“, který je jakýmsi exulantem vlastního života.

Motivická výstavba a rekurentní motivy

Téma = významová stavební jednotka (motiv)

Motivů se, dle mého názoru, prolíná v příběhu více. Tvoří pak tzv. motivické trsy, pojem, s kterým přišel Julius Heidenreich (Dolanský).

Všechny motivy postupují v různých podobách a všechna centralizují ke stejné myšlence - krize tehdejší společnosti a jejím konfliktu se „svobodnou individualitou“. Mnohé motivy se vynořují znovu a zas v různých dílech a místech příběhu. (= *rekurentní motiv*)

Kontrast

Často se objevujícím motivem je kontrast, který vystupuje v románu v různých podobách a kontextech. Hlavní je potom kontrast *pravdy a iluze*, která se táhne celým příběhem.

Kontrast minulosti a přítomnosti

Hned na prvních stránkách románu, při rozhovoru pana Mattia Pascala a jeho přítele Elegia Pellegrinotta, přichází otázka, co bylo před a co po Koperníkovi.

V desáté kapitole se dozvídáme o smrti města Říma, jenž byl tzv. *kropenkou*, kterou z něho udělali papežové. Italové, coby národ chudý, přišli do Říma a udělali si z něho „*popelník*“. Přispěchali ze všech konců světa, aby si do něj mohli odklepat popel ze svých doutníků, který symbolizoval povrchnost, bídu a jedovatou rozkoš života.

Kontrast staré a nové identity hrdiny

Adriano Meis se snaží své staré identity zbavit a udělat ze sebe zcela nového člověka. Změna účesu, šatstva a brýlí mu nečiní takový problém, jako jeho oční vada. Tento symbol jeho starého já nelze schovat, a tak ho sled okolností donutí podstoupit chirurgický zákrok. Po čtyřicetidenním pobytu v naprosté tmě jeho pokoje, je Adriano Meis konečně zproštěn tíživého nedostatku Mattia Pascala. Jeho snubní prstýnek je další ze symbolů, kterého se Adriano může lehce zbavit, avšak zvyk nosit jej na prsteníčku je tak velký, že se čas od času sám přistihne, že konečky prstů hledá chybějící doplněk.

Hra

V šesté kapitole se náš hrdina ocitá v Monte Carlu, kde zavítá do jedné z hazardních heren a sám zakusí jaké je to hazardovat s penězi. Hazard zde symbolizuje princip náhody. Hráči se však snaží pochopit zákonitosti samotné hry a pomocí statistik se snaží přijít na to, jak vytěžit co největší finanční obnos. Mattia se velice podivuje nad touto tendencí a nechápe, jak mohou někteří hráči hazardu propadnout. Je dokonce i svědkem sebevraždy jednoho z hráčů, uvědomujíc si svou možnost všechny doposud získané peníze prohrát, odjíždí z Monte Carla hledat své štěstí jinde.

Mattia Pascal však propadne hře také, nicméně trošku na odlišné úrovni. Hra fiktivního hrdiny Adriana Meise končí také sebevraždou, i když pouze imaginární.

Dalšími motivy, které mě napadají po přečtení románu jsou například: lži, přetvářky, masky za kterými se postavy schovávaly, nemožnost změnit svůj minulý život, láska, peníze,...

Tematická výstavba a kompozice

Formálně je kniha rozdělena do osmnácti kapitol označenými římskými písmeny, které na sebe navazují. Román začíná úvodem, který je obsažen ve dvou kapitolách. *I. ÚVOD, II. ÚVOD DRUHÝ (filosofický) JAKOŽTO OMLUVA.*

Knih je zakončena *DOSLOVEM* napsaným Alenou Hartmanovou, v němž je popsána Pirandellova nedůvěra v osud, který je trestem či odměnou.

[...] „Podle něho je osud směsice náhod, sběh okolností na nás nezávislých, které nás vhnějí do klece, ze které není úniku, vtiskují nám masku, která nám nepatří.

Zdroj komična vidí Luigi Pirandello v disharmonii mezi individuem a jeho osudem. Jeho humor je trpký a často groteskní, který spočívá v náhlém osvětlení absurdity života a nelogičnosti lidského počínání.

Prostor

Celý příběh je putováním, a tak se čtenář nachází na různých prostředích.

Zpočátku se děj odehrává v nevelkém městečku Miragno, který je rodným bydlištěm Mattia Pascala. Žije s matkou a bratrem Robertem v mlýně, nacházejícím se na statku Posada. Úplně první setkání čtenáře s hlavním hrdinou se uskuteční v prostoru Boccamazzské knihovny, kde pracuje.

Klíčovým prostředím je v románu Monte Carlo, kam se Mattio Pascal vydává. Vyhraje zde 82 000 lir, a tudíž se mu otevírá možnost změnit svůj dosavadní život. Casino by zde mohlo představovat jakousi symboliku Fortuny v lidském životě, jejíž přízeň je velice pomíjivá.

Nyní se náš hrdina, leč bohatý, ocitá v roli cizince, vyhnance bez domova. Cestuje a střídá různá místa, kde by se konečně mohl usadit.

Adriano Meis svůj nový život nakonec nalézá v Římě, anonymním velkoměstě, které mu zprostředkovává základ jeho nové existence. Usídí se v podnájmu u pana Anselma Paleariho, spolu s kterým žije v domě ještě jeho dcera Adriana, švagr Terenzio a paní Silvie Capolarová, pianistka a alkoholička.

Na závěr knihy se opět ocitáme v městečku Miragno, kam se hrdina vrací po dvouletém putování. Nyní se pohled na rodné bydliště ovšem mění. Hrdina se již necítí součástí, jako by to nebylo již městečko, ve kterém se cítil bezpečně a milován...jako by to nebyl už jeho domov. Byl společností odmítnut a s tímto trestem musel Mattio žít už navždy.

Čas

Časové pojetí není v tomto románu přesně určeno. Dobu si čtenář může vyvodit z okolností dějů a popisů.

Jasnou indicii nám podávají italské noviny, které si hrdina zakoupí v jednom ze stánků na vlakovém nádraží.

„Přečetl jsem si, že císař německý přijal v Postupimi o polednách marockou delegaci a že audienci byl přítomen státní sekretář baron von Richthofen.“ [...] „Také ruský car a carevna přijali v Petrohradě zvláštní tibetskou misi, která jejich C. V. přinesla dary Dailailámovy.“

Na základě výše zmíněné citace z knihy může čtenář dedukovat, že se jedná o období na přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Celý příběh se pak odehrává v průběhu několika let. Čtenář je seznámen například s časovým obdobím, které Adriano Meis strávil na cestách a dnem úmrtí Mattia Pascala. Mimo několik dalších specifikovaných časových úseků je v románu znatelná absence přesného určení času.

Konfigurace postav

V románu je hned několik postav, které mají jedinečný charakter. Explicitně je popisován vzhled, a především také povaha postav. Hlavní hrdina je velmi dobrým pozorovatelem a Pirandello nechává promlouvat jeho dojmy, úvahy, pocity a čtenář má tak jedinečnou možnost seznámit se s charakterem většiny postav, se kterými se Mattio i Adriano setkává.

Mattia Pascal

Hlavní postava, která s námi zůstává po celý příběh. Mattia – muž s ryšavými, kudrnatými vousy, klidnou a mrzutou tváří, zdobenou tlustými kulatými brýlemi. Mattiovým typickým znakem bylo již od mládí šikmé levé oko, které mělo vždy tendenci „žít si vlastním životem a koukat někam jinam“.

V závěru příběhu se však hrdina této vady zbaví, postupující chirurgický zákrok.

Postava našeho hlavního hrdiny se následkem osudu vyvíjí a zraje. Je to muž plný snů, nadějí a iluzí v lepší budoucnost, můžeme tedy říct, že je to takový snílek. Jeho charakteristickou vlastností je melancholie, která ho provází celým životem v důsledku jeho nekonečné samoty.

Otec umřel Mattiovi, když mu bylo 4,5 roku, a tak vyrůstal se svou **matkou** a **bratrem Robertem** (přezdívaným **Bertem**).

Mattio Pascal Je zároveň protagonistou i autorem příběhu. Mattia Pascal je totiž tvůrce fiktivní postavy **Adriana Meise**. Aby našeho nového hrdiny nikdo nepodezíval, musel změnit i svůj zevnějšek. Najednou se Mattia Pascal proměnil v Adriana Meise – muže vyholeného s jasně modrými brýlemi a dlouhými vlasy, umělecky rozčuchanými. Jeho pocity a charakter zůstává však stejný. Zamiluje se do Adriany, dcery Anselma Paleariho. Osud i láska fiktivní postavy však skončí tragicky, a to smyšlenou sebevraždou – Mattiovým únikem a návratem zpět do rodného městečka Miragno.

Roberto (Berto), bratr Mattia

Na rozdíl od Mattia, jeho o dva roky starší bratr Berto, pečoval o svůj vzhled. Byl velice hezký a ušlechtilý, urostlé a vysoké postavy. Vztah dvou bratrů byl velice dobrý, což můžeme dedukovat ze závěru knihy. První místo, kam se Mattia Pascal po svém dvouletém putování navrátil, bylo právě do domu Roberta, který ho s velkým překvapením a pláčem přivítal.

Matka

Matka Mattia a Roberta je velice citlivá a starostlivá žena, která se však po smrti svého manžela stává zcela nesvéprávnou ženou. Povahy byla plaché a mírné jako beránek. Při její křehké tělesné soustavě byla často nemocná, ale nikdy si na své neduhy nestěžovala. O své syny pečovala s velkou něhou a láskou. Chtěla je mít stále nablízku, snad z obavy, že by o ně mohla přijít. Nepouštěla je dokonce ani do školy, a tak měli svého vlastního vychovatele a preceptora – **Pichláka**.

Matka se cítila ve světě ztracená a už nevycházela z domu, leda v neděli, když šla časné zrána do nejbližšího kostela na mši.

Vedlejší postavy

Vdova Pescatorová, Marianna Dondi

Hlavní protagonistka se s Mariannou ožení a narodí se jim dvojčata, která bohužel zahynou, a tak dva manžele provází jen smutek a neštěstí. Vdova Pescatorová nesouhlasila nikdy s jejich sňatkem a její chování vůči Mattiovi bylo vždy nepěkné, byla velice chamtivá a zlá.

Marianna se po údajné smrti Mattia podruhé vdá, a to za Pomina, spolu s kterým měla dceru.

Batta Malagna

Správce rodiny Mattia Pascala. Byl to lump, břicho měl táhlé až k zemi a kradl. Pocházel totiž z nízké vrstvy, zatímco jeho manželka **Guendalina** z vrstvy bohaté.

Teta Scolastica

Sestra nebožtíka otce Mattia a Berta, která se vždy o vše postarala. Zajistila peníze na důstojný pohřeb matky dvou bratrů a nový domov pro Mattia, který po svém návratu neměl místo, kde by spočinul, jelikož nikam nepatřil.

Anselmo Paleari

Muž středního věku, nájemník Mattia, který se zabýval meditací a byl stoupencem školy teosofické. Odpoutal se zcela od materiálních věcí a ponořil se do hlubokých meditací, studia smrti a posmrtného života.

Adriana

Dcera Anselma Paleariho, křehká dívka, velice citlivá a starostlivá. Mezi Adrianem Meisem a Adrianou vzniklo silné emoční pouto. Tito dva se do sebe zamilovali, a jeden z hlavních důvodů odjezdu a vzdání se role Adriana Meise sehrála právě Adriana, jelikož si náš fiktivní hrdina byl plně vědom toho, že nemůže své milé poskytnout plnohodnotný a milující život.

Slečna Capolarová

Výřečná slečna středního věku, která žila naproti panu Adrianu Meisovi. Bývala pianistka, která propadla alkoholu z důsledku své zoufalosti a ošklivosti.

Vypravěč a vyprávěcí postupy

Dějová linie románu se odvíjí přímo a je bez značných dějových odboček. Příběh je vyprávěn chronologicky, od Mattiova narození, dětství, dospělost až po opětovný návrat mezi živé.

Vypravěčem románu je tzv. personální vypravěč a vyprávěcí forma je potom ich-forma. Personální vypravěč vnáší do díla svůj osobní pohled na svět a zrcadlí napětí mezi vypravujícím a vyprávěným a zdůrazňuje tak před vnějším dějem, dění vnitřní.

Mattia Pascal je nejen vypravěčem svého příběhu, tedy děje, ale zároveň je i jeho vnitřním fokalizátorem. Prostřednictvím protagonisty je tedy děj nejen vyprávěn, ale i prožíván a vnímán. Má k vyprávěnému přímý vztah a je účastníkem všech událostí. Skrze vypravěče je čtenář zaveden i do jeho nitra, myšlenek a pocitů, které prožívá na základě odehraných situací. Subjektivní zabarvení děje je tedy zřetelné.

dle gramatické osoby:

ich-forma (subjektivní)

dle narativní roviny:

intradiegetický – vypravěč je postavou příběhu

dle vztahu k příběhu:

homodiegetický – vypravěč vystupuje v příběhu jako protagonista, či pouhý svědek